

Doba římská a doba stěhování národů

Roman Age and Migration period

Borotín (k. ú. Borotín u Boskovic, okr. Blansko) „V Občinách“.

Doba římská. Depot. Průzkum detektorem kovu. Uložení nálezu: Muzeum regionu Boskovicka, p. o.

Lokalizace: nepublikováno z důvodu ochrany lokality

V rámci projektu AMČR-PAS č. M-202400061 probíhaly v roce 2024 ve spolupráci s občanskými spolupracovníky povrchové prospekce Muzea regionu Boskovicka, p. o., v různých částech muzeem spravovaného území. Kromě množství samostatných nálezů byly spolupracovníkem V. Konečným na katastru Borotína objeveny také dva menší hromadné nálezy z doby římské.

Depot č. 1 (BOROTÍN 1) byl objeven spolupracovníkem muzea V. Konečným dne 28. 1. 2024. Místo nálezu se nachází na katastru obce Borotín v prudkém svahu orientovaném k severozápadu, v nadmořské výšce 492 m. Nálezce narazil na malé plošince svahu v hloubce 57 cm na bronzový zvonek, ihned nález ohlásil a následně za účasti nálezce, archeoložky a dokumentátora proběhly terénní práce omezeného rozsahu, které se soustředily na odkrytí a dokumentaci malého depotu v těžko přístupném terénu, v těsné blízkosti kořenů stromu. Odkrytá situace na úrovni podloží tvořené jemnou pískovou hlínou běžovohnědé barvy ukázala soubor čtyř podélně uložených předmětů s orientací sever–jih (obr. 1).

Předměty byly ze země vyzvednuty částečně obalené v hlíně, a v zájmu jemné konzervace a realizace materiálových analýz nebyly nijak mechanicky čištěny. Ošetření předmětů

v oddělení Analytické konzervace Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., je v době přípravy této zprávy teprve v počáteční fázi, proto jsou zde podány jen předběžné informace o nalezených předmětech (obr. 2).

Nejnápadnější složkou depotu jsou dvě celistvě dochovaná bronzová tzv. tintinnabula, zvony (jeden z nich i s dochovaným železným srdcem), jejichž determinace je možná již nyní, před jejich konzervací a dokumentací. Oba exempláře představují cylindrickou formu s pětiúhelníkovým uchem, odpovídající formě Ohlenroth Typ A, var. 4 (Ohlenroth 1925, 151), Nowakowski typ A (Nowakowski 1988, 75) resp. Pomberger Typ 2 (Pomberger 2018, 9, Fig. 9). Vzájemně se od sebe jen mírně liší svými rozměry a stavem zachování (u většího a štíhlejšího exempláře je ucho v horní části zřetelně ztenčeno opotřebením). Představují charakteristické římské výrobky, ovšem jejich výskyt v neřímské části kontinentu též není ojedinělý (souhrnně Nowakowski 1988; k našemu území viz Jílek 2008; Zeman 2017). Ačkoliv je výskyt římských tintinnabul doložen prakticky ve všech oblastech barbarika, z našeho území čítá jejich soubor poměrně omezený počet. Celistvě dochovaný bronzový exemplář, stejného typu jako jsou zvonky z depotu v Borotíně, byl nalezen v mírně deformovaném stavu v Uherském Brodě (Jílek 2008, 145, obr. 1). Další zvonek stejného typu byl ve fragmentárním stavu objeven v Blatnici pod Svatým Antonínkem (lokalita I; Zeman 2017, 154, obr. 44:10).

Samotné zvonky podle formy nelze blíže chronologicky determinovat a daný typ se objevuje po celou dobu trvání doby římské (např. Nowakowski 1994, 134, 138). Cylindrické zvonky se často pokládají za součást výbavy koňského postroje (tam je řadí též Zeman 2017, 154), z římského území je však pro tuto interpretaci poměrně málo jednoznačných indicií. Vcelku čteně se objevují v prostředí římských vojenských táborů.

Obr. 1. Borotín. Terénní situace depotu č. 1. Foto L. Bedáň.

Fig. 1. Borotín. Archaeological context of the hoard No. 1. Photo by L. Bedáň.

Obr. 2. Borotín. Depot č. 1. Foto Z. Jarůšková.

Fig. 2. Borotín. The hoard No. 1. Photo by Z. Jarůšková.

Další dva nálezy byly zhotoveny ze železa, tudíž jejich přesný popis a určení na základě nálezového stavu zatím není možný. Jeden z nich zřejmě představuje drobný mečík (či dýku) s poměrně krátkou rovnou čepelí s oboustranným ostřím a dlouhým trnem rukojeti. V nálezovém stavu je silnou vrstvou koroze spojen se železnou naběračkou, jejíž rukojeť má v průřezu tvar plochého obdélníku.

Depot č. 2 (BOROTÍN 2) obsahující bronzové mince a železné předměty byl objeven spolupracovníkem muzea V. Konečným dne 26. 6. 2024 přímo v prostoru lesní cesty na stejném svahu kopce jako depot č. 1. Místo nálezů se nachází o něco výše, v nadmořské výšce 533 m. Obě nálezové polohy jsou od sebe vzdáleny cca 270 m vzdušnou čarou.

Vzhledem k nepřilíživé hloubce (10–20 cm) a roztroušenosti nebyla přítomnost hromadného nálezů zpočátku zřejmá, proto nálezce předměty vyzvedl sám a muzeum kontaktoval po shromáždění všech předmětů a jejich zaměření v terénu. Následným terénním ověřením bylo zjištěno, že předpokládaný depot byl rozptýlen na ploše cca 60 × 40 cm, s maximální hloubkou 20 cm. Stejně jako obsah depotu č. 1 se i nález z depotu č. 2 nacházejí teprve v počáteční fázi laboratorního ošetření, proto je jejich popis a určení jen částečné a předběžné (obr. 3).

Depot obsahoval sedm předmětů, mezi nimi zejména čtyři římské bronzové ražby. Bez konzervace byla zatím předběžně určena pouze jedna, a to sestercius císaře Antonína Pia (doba vlády 138–161). Nejvýznamnějším železným předmětem je téměř celistvě dochovaná železná obloukovitá ostruha s kulovitými knoflíky na koncích ramen typu Ginalski E5/E6 (Ginalski 1991, 63, Ryc. 11). Dále je zde fragmentárně zastoupena tulej menšího hrotu kopí či oštěpu a do dvou dílů rozlomené železné udidlo spletené ze dvou tyčinek s postranními kroužky.

Ačkoliv přesné datování a interpretace depotů Borotín 1 a 2 bude možné teprve po provedení materiálových analýz a konzervace, určité hypotetické a předběžné závěry lze formulovat již nyní. Chronologicky citlivější materiál obsahuje depot Borotín 2, v němž se jedna ražba jednoznačně *terminus post quem* řadí do pozdní fáze stupně B2, resp. horizontu B2/C1 (rámcově éra markomanských válek či období krátce po jejich skončení). Do téhož období lze řadit též železnou ostruhu. Depot Borotín 1 tak úzce datovatelný materiál zdá se neobsahuje. Analogií k železné naběračce by mohl být fragmentární nález z depotu železných předmětů nalezených v objektu 1 na sídlišti v Blučině

(Droberjar 1997, 130, 246, Taf. 20:14), který je nejčastěji dáván do chronologického kontextu římsko-germánských interakcí během markomanských válek (např. Tejral 2008, 79). Obecně, a zatím jen se značnou dávkou opatrnosti, lze do identických souvislostí přiřadit i oba depoty z Borotína.

Za předpokladu, že budoucí detailní analýzy výše uvedené předpokládané datování depotů potvrdí, značně získá na významu též jejich poloha, která je v kontextu předpokládaných tras pohybů a pozic opěrných bodů římské armády na našem území velmi nápadná. Nalezly se ve vyvýšené poloze tvořící severozápadní hranici nepřilíživé nížiny Malé Hané v severní části Boskovické brázdy. Archeologické interpretace, opírající se kromě vlastních pramenů také o přirozenou geomorfologii krajiny, doplněné i modelováním tras pohybů římského vojska v prostředí GIS, tento přirozený koridor pokládají za jednu z hlavních komunikačních tras využívaných Římany v období markomanských válek. Dokladem jejich přítomnosti v bližším okolí Borotína je například mincovní depot denárů a jednoho sestercie ze Sudic (Jarůšková 2019; Militký, Jarůšková v tisku), a zejména krátkodobý tábor u Jevíčka (Komoróczy et al. 2020, 223–224). Depoty by tak mohly zřetelně obohatit naše znalosti o různých formách interakcí mezi germánským obyvatelstvem regionu a přítomnými římskými jednotkami v době markomanských válek (srov. Droberjar et al. 2020).

Literatura

- AMČR:** Záznam M-202400061 [cit. 2025-04-15]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/projekt/detail/M-202400061>.
- Droberjar, E. 1997:** *Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren*. Fontes Archeologici Pragenses 21. Prague: Museum nationale Pragae.
- Droberjar, E., Komoróczy, B., Vlach, M. 2020:** Remarks on the possibilities of studying armed conflicts between the Romans and Germans during the Marcomannic Wars in Moravia. In: P. Drnovský, P. Hejhal (eds.): *Archaeology of Conflicts*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 11–25.
- Ginalski, J. 1991:** Ostrogi kabłakowe kultury przeworskiej. Klasyfikacja typologiczna. *Przegląd Archeologiczny* 38, 53–84.
- Jarůšková, Z. 2019:** Sudice (k. ú. Sudice u Boskovic, okr. Blansko). *Přehled výzkumů* 60(1), 255.
- Jílek, J. 2008:** Nálezy římských zvonů na území ČR a naddunajské části Dolních Rakous. In: Z. Měřinský, J. Klápště (eds.): *Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque – Supplementum 1*. Brno: Masarykova univerzita, 145–153.
- Komoróczy, B., Rajtár, J., Vlach, M., Hüssen, C.-M. 2020:** A companion to the Archaeological sources of Roman military interventions into the Germanic territory north of the Danube during the Marcomannic Wars. In: M. Erdrich et al. (eds.): *Marcomannic wars and Antonine Plague. Selected essays on two disasters that shook the Roman World*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 61. Brno: The Czech Academy of Sciences, Institute of Archaeology, Brno, 173–254.
- Militký, J., Jarůšková, Z. v tisku:** Hromadný nález římských mincí ze Sudic (okr. Blansko), *Numismatické listy* 2024.
- Nowakowski, W. 1988:** Metallglocken aus der Römischen Kaiserzeit im europäischen Barbaricum. *Archaeologia Polona* XXVII, 69–145.
- Nowakowski, W. 1994:** Tintinnabula auf den Ostseeinseln. Die römischen Bronzeglocken auf den Inseln Gotland und Bornholm. Fornvännen. *Journal of Swedish Antiquarian Research* 89(3), 133–143.
- Ohlenroth, L. 1925:** Oberstdorf: Nebelhornweg (1500 m ü. M.) – Fund einer römischen Glocke. *Das schwäbische Museum. Zeitschrift für Kultur, Kunst und Geschichte Schwabens, Jahrgang* 1925, 151–154.

Obr. 3. Borotín. Depot č. 2. Foto Z. Jarůšková.

Fig. 3. Borotín. The hoard No. 2. Photo by Z. Jarůšková.

Pomberger, B. M. 2018: Roman Bells in Central Europe: Typologies and Discoveries [online]. *Musarchaeology Vienna* – Online Publication 2018_1, 1–18.

Tejral, J. 2008: Ke zvláštnostem sídlištního vývoje v době římské na území severně od středního Dunaje. In: E. Droberjar et al. (eds.): *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů* (Archeologie barbarů 2007). Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 37.

Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., 67–98.

Zeman, T. 2017: *Střední Pomoraví v době římské. Svědectví povrchové prospekce*. Archaeologica Olomucensia. Tom II. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Summary

In 2024, two hoards were discovered in Borotín (Blansko District), on the slope of a hill at the border of the Malá Haná region. One of them (Fig. 1) comprised two bronze bells, an iron ladle, and a short iron sword or dagger (Fig. 2). The second hoard contained four bronze coins (one of them identified as sestertius belonging to Antoninus Pius, AD 138–161), as well as iron items including horse bits, a spearhead or throwing spear fragment, and a spur (Fig. 3). While the first hoard can be broadly dated to the Roman period, the second is most likely associated with the period of the Marcomannic Wars. These finds probably represent new evidence of Roman military activity in the area.

Balázs Komoróczy, Zuzana Jarůšková

Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)

Ul. Příční č. p. 505.

Doba římská a doba stěhování národů. Sídliště. Plošný odkryv.

Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.2001425N, 16.6159725E; 49.2003581N, 16.6158786E; 49.1999464N, 16.6149961E; 49.2001953N, 16.6147547E

V Brně-Zábrdovicích, na ulici Příční probíhal od června do srpna 2024 záchranný archeologický výzkum (Bučo 2024), vyvolaný stavbou „BD Příční 14“. Plocha byla zničena recentními zásahy do hloubky cca 2 m od současného terénu. Výzkumem se podařilo zachytit archeologické situace z protohistorického období. Keramický materiál byl vyhotoven na kruhu, vzhledem k jeho fragmentarizaci však nebylo možné určit přesnou dataci.

Literatura

Bučo, M. 2024: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při chystané stavbě „BD Příční 14“*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 65/24. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú.

Summary

In 2024, a rescue archaeological excavation was carried out during the construction of a building at 14 Příční Street in Brno (Zábrdovice cadastral area, Brno-City District). Features from the protohistoric period were uncovered.

Michal Bučo

Držovice (k. ú. Držovice na Moravě, okr. Prostějov) „Za Humny“ (bývalá cihelna), parc. č. 216/1.

Mladší doba stěhování národů. Pohřební areál. Plošný odkryv.

Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -556372.89, -1131768.31

Při severním okraji intravilánu dnes samostatné obce Držovice (v letech 1950–1954 byly součástí tzv. „velkého Prostějova“, ke kterému byly v roce 1973 opětovně připojeny, aby dne 1. 6. 2006 znovu získaly svoji samostatnost), v poloze s pomístním názvem „Za Humny“, leží bývalý těžební prostor držovické cihelny, dříve cihelny Konečného a Nedělníka – v roce 1948 transformované do Hanáckých cihelen a od roku 1960 součást Cihelny G. Klimenta v Brně, kde se v současnosti nachází recyklační závod firmy Očenášek. Při těžbě cihlářské hlíny (přesněji kvartérních spraší würmského stáří) se v minulosti často přicházelo na „pozůstatky diluviálních zvířat“, které obohacovaly postupně se rozrůstající sbírky vznikající Musejní a průmyslové jednoty v Prostějově. Byla zde však zjištěna i dlouhodobě užívaná venkovská raně středověká nekropole (souhrnné Fojtík, Šmíd 2008, 19, 51–54, 79–80, 103–104, tab. 1: 1–2, 37–41, 59: 1–10; 73: 1), která je díky statí F. Faktora, otištěné již v roce 1896 na stránkách Časopisu Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci (Faktor 1896), jednou z nejstarších v literatuře evidovaných archeologických lokalit Prostějovska. Její existence byla v roce 2014 připomenuta náhodným objevem hrobu jezdce – lukostřelce (Fojtík 2015), pohřbeného zde spolu se svým koněm někdy na počátku 6. století n. l. V roce 2020 v jeho blízkosti proběhl záchranný archeologický výzkum vyvolaný rozšířením těžebního pole ve východní části areálu bývalé cihelny, kterým bylo odkryto a zdokumentováno šest hrobů – pět z nich náleželo právě době pokročilého stěhování národů (nejspíše germánskému kmenu Langobardů), šestý pak bezpečně souvisel s pozdější nekropolí slovanského etnika (Fojtík 2021).

V březnu a dubnu 2024 realizovalo prostějovské pracoviště Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., další terénní odkryv, související s opětovnými zemními pracemi v areálu bývalé cihelny. Na skryté ploše se podařilo zachytit jeden žárový hrob, a především 11 hrobů kostrových, povětšinou však druhotně otevřených a téměř dokonale „exhumovaných“ již hluboko v minulosti. Jejich zásypy byly tak nálezů zcela prosté nebo obsahovaly pouze ojedinělé zlomky lidských kostí a v jednom případě i kostí drobnější psovitě šelmy. Pozornost si zaslouží zejména trojice hrobů, z nichž jeden byl poznamenán starším sekundárním zásahem jen v omezené míře (hrob č. 14/2024), dva pak zcela unikly pozornosti, a zůstaly tak nedotčenými (hroby č. 10/2024 a 13/2024).

Hrob č. 14/2024 byl vzhledem k posunutí, či dokonce přetočení celých partií skeletu, jinak však dodržujících své původní anatomické rozložení, otevřen a „vyloupen“ poměrně brzy po uložení do země. I přes výkop cílený na střední část těla pohřbené starší ženy (patrně tedy na kovové šperky situované v oblasti trupu) se tak podařilo zdokumentovat nejen část kosterních pozůstatků, ale také objevit řadu předmětů z její původní „výbavy do záhrobí“. Mezi solitérními kostmi rozmetanými v zásypu jámy o rozměrech cca 230 × 100–110 cm a hloubce 90 cm byl nalezen železný nožík. Nade dnem pak spočívaly, mimo zmíněný skelet s doklady druhotné manipulace s tělem pohřbené, i zmíněné doprovodné nálezy. V oblasti krční páteře ležel trojvrstvý kostěný jednostranný hřeben s bohatou výzdobou a v okolí pak rozptýlené korálky, které byly součástí náhrdelníku